

MELANCHTHON FÜLÖP.

Születésének négyszázados évfordulójára.

Ez évi februárius hó 16-án lett négyszáz éve, hogy a Pfalz egy helységében, Brettenben, született az a férfiú, kit a «Præceptor Germaniæ» néven tisztel hálás nemzete. A nevezetes évfordulót a nagy férfiú jelentőségéhez méltó fénynyel ülték meg Németország minden iskolájában, az egyetemek auláiban ép úgy, mint az alsóbbfokú intézetek tantermeiben. Az új kort bevezető, a lelket és lelkiismereteket felszabadító hatalmas mozgalom nagy iskolavezérééről, a reformatio legnagyobb tanítójáról ez alkalommal mély kegyelettel emlékeztek meg Németországon kívül is a világ művelt nemzeteinek tanítói. A nemzetek tanítóinak e sorából, kik a wittenbergi egyetemnek és vele együtt annyi német egyetemnek és tudósiskolának reorganisatorára, illetőleg organisatorára hálás lélekkel visszatekintenek, legkevésbé sem hiányozhatunk mi, Magyarország tanítói. Hozzánk nemcsak illő, hogy róla megemlékezzünk, nekünk az egyenesen kötelességünk. A csodálatos férfiú, ki magában egyesítette a humanismus ragyogó műveltségét a protestantismus vallásos mélységével, nekünk, magyaroknak, is volt tanítónk. Azon idő alatt, melyet Melanchthon Wittenbergában töltött, 1523-tól 1560-ig (haláláig) 442 magyarországi tanulót jegyeztek be a wittenbergi egyetem anyakönyvébe.¹ Köztük voltak a XVI. század legelőkelőbb magyar reformatorai, iskolaszervezői, írói: Dévai Biró Mátyás (1529-ben), Stöckel Lénárd (1530), Gálszécsi István (1531), Ozorai Imre (1531), Batizi András (1841/2), Heltai Gáspár (1542/3), Melius Péter (1556/67), Kopácsi György (1559) és mások.² Maga Melanchthon kitüntető rokon-

¹ Lásd: Molnár Aladár: «A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században». 65. lapon és Fraknói Vilmos «A hazai és külföldi iskolák a XV. és XVI. században» 288. l.

² L. Fraknói fentidézett munkája 289. l. és 296—306. l.

szenvvel fogadja mindig a magyar ifjakat; sokat közülök ajánl magyar főurak kegyébe (Nádasdy Tamásnak, Perényi Péternek) és nem egygyel folytat későbbben is sűrű levelezést. Midőn kevéssel halála előtt, 1559 szept. 1-jén nyílt ajánlólevelet állít ki Wittenbergből hazautazó magyar tanulók részére, melyben a hatóságokat felhívja, hogy védjék őket és mentsék fel a vámoktól: indító okul felhossa a magyar nemzet érdemeit, melyeket a törökök ellen vívott hazaival szerez.¹

Ha Melanchthon e személyes vonatkozásai legjobbjaihoz, kiket a reformatio százada nekünk adott, a hálás kegyelet érzetét keltik lelkünkben, annál inkább támad ez bennünk, az iskola embereiben, ha meggondoljuk, hogy időre is, érdemre is első protestans tanintézeteink Melanchthonnak köszönik szervezetüket, tanáraikat és tankönyveiket. Szóval azt a hármast, melyet Melanchthon iskolaügyi érdemeinek méltatói ki szoktak emelni, hogy t. i. iskolákat szervezett, tanítókat nevelt, tankönyveket írt:² mindahármat erősen megérzi a mi hazánk is. Wittenbergnek köszöni Debreczen Mylius Pétert, Bártfa Stöckel Lénárdot, Sárospatak Kopácsit és Vitus Jánost,³ a Melanchthon szellemében történik Honterus⁴ iskolaszervező munkája az erdélyi szászoknál, Debreczen 1657-iki iskolatörvényei is, mint czímük világosan mutatja, wittenbergi, noha már több évvel Melanchthon halála után

¹ Fraknoi i. h. 289. és 290. l.

² Lásd: Paulsen «Geschichte des gelehrten Unterrichts auf den deutschen Schulen und Universitäten etc.» II. kiadás 1896. I. kötet a 205. és 206. lapon.

³ L. Molnár Aladár fentidézett mű 66. lapon.

⁴ Honterust Fraknoi és Molnár A. is olyannak említik, mint a ki Wittenbergában tanult. De bizonyos, a mennyire a Fraknoitól közölt névsorból kitetszik, hogy az egyetem anyakönyvébe Honterus bejegyezve nem volt (t. i. Honter János, a nagy erdélyi szász reformator nem volt bejegyezve; későbbben 1555/6-ban szerepel egy brassói Honter Calixtus a magyarországi diákok névsorában, a ki talán a már 1549-ben meghalt Honter Jánosnak a fia volt). De újabbban egyáltalában valószínűtlennek tartják, hogy Honter János Wittenbergben találkozott volna Melanchthonnal. Abban az időben, a mikor Honter Krakóból Baselbe utazott, és a midőn némelyek szerint utközben Wittenbergában megismerkedett volna Lutherrel és Melanchthonnal, az utóbbiak nem is tartózkodtak a hires egyetemi városban. Luther ekkor Koburgban volt, Melanchthon pedig Augsburgban, és Honter valószínűleg e két város között vett eutját Baselnek (1530-ban). L. erre nézve: Johannes Hochsmann «Johannes Honter» Wien, 1896. a 19—20. l.

(1571-ben) érvényes statutumokat vesznek mintául; Melanchthon tankönyvei közül némelyiket még a XVIII.¹ században is használják ág. evangélikus iskoláink.²

Ha e közvetlen hatásához hozzáadjuk még azt a közvetett hatást, melyet Melanchthon — egyéb tanítványairól és tőle befolyásolt szellemi rokonairól nem is szólva — különösen egyik legbuzgóbb növendéke, a híres goldbergi iskolamester, Valentinus Trotzendorf utján hazánkra, első sorban a bányavárosokban és a Szepességben gyakorolt, nevezetesen az iskolai igazgatás és rendtartás dolgában: akkor be fogjuk látni, hogy Magyarország is tisztelheti Melanchthonban egyik elsőrendű praëceptorát.

Valóban méltó lenne közelebbről megvilágítani ama szálakat, melyek a XVI. század legnagyobbat iskolageniejét hazánk iskolaügyéhez kötik. Talán elvégzi e munkát mentül előbb valaki, leróva vele nemzetünk részéről is a nagy férfiut megillető tributumot.

Én e sorokkal csak a Magyar Pædagogia nevében akartam mintegy kijelenteni, hogy nemcsak Németország, de az egész művelt Európa ez iskolaügyi ünnepéből mi is kiveszszük legalább csendes megemlékezésben a magunk részét.

Mi is kegyelettel látjuk az ünnepelt emlékü férfiúban azt a nagy tudóst, ki a nemzeti nagylétünk temetését követő válságos időkben annyi impulsust adott műveltségünknek; mi is szeretjük benne a nagy embert, kit sokoldalú egyéni műveltsége, az európai műveltség forrásaihoz való visszatérés nagy gondolatától áthatott lelke nem engedett belemerülni az egyoldalú merev theologus pártküzdelmek körötte zajló folyamába; mi is csodáljuk benne a nagy pædagogust, ki nem elégedett meg avval, a mivel annyi más századnak, de még az övének is sok fényestehetségű fia, hogy egy nagy szellemi mozgalomnak legyen ékesszavu hirnöke, lélekrázó rhetora, századébredést elméledője, hanem a ki odaállott szervezni, tanítani, nemcsak az egyetemen, hanem otthon is a maga szerény schola privatájában, tankönyveket írni, classicusokat kiadni, iskolamestereket ajánlani, iskolaalapítóknak tanácsokat osztogatni — azaz minden lehető jóra való szerszámmal kapálni, gyomlálni, ültetni az Úr azon szőlőjében, melynek *Iskola* a neve.

WALDAPFEL JÁNOS.

¹ L. Molnár A. i. h. 65. l.

U. o. 59. l.